LUND UNIVERSITY

Ekonomins och politikens roll för arbetarradikalismen. Replik

Kjellberg, Anders; Fleming, Daniel

Published in:
Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia

1984

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

Link to publication

Citation for published version (APA):
Kjellberg, A., & Fleming, D. (1984). Ekonomins och politikens roll för arbetarradikalismen. Replik. *Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia*, (29-30), 81-84.

Total number of authors:
2

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Debatt

Ekonomins och politikens roll för arbetarradikalismen. Ett genmäle

I en för mig mycket glädjande recension av min monografi *Varvsarbetare i två varvsstäder* i *Arkiv* nr 27-28 1984 utvecklar Daniel Fleming och Anders Kjellberg flera av mina tankar på ett stimulerande sätt. Självfallet ifrågasätter de också med kritikernas rätt en del av mina teser. Avsikten här är inte att gå i någon sorts smågnällig polemik. I flera avseenden tycker jag deras invändningar är beaktansvärda. Dock är det en punkt i deras omdöme jag ej riktigt förstår men som jag anser kan ha ett mer allmänt intresse och som jag därför vill ta upp till ett mer generellt resonemang:

Vilken roll spelade de ekonomiska faktorerna och vilken betydelse hade de politiska/ideologiska som drivkrafter i varvsarbetarnas handlande? Frågan är en del av det mer generella frågekomplexet om skillnader mellan materiella faktorer och idéer som drivkrafter i historien. Vilken roll har idéerna spelat för utveckling av rörelse och handling?

Fleming och Kjellberg hävdar att jag i min bok ser de rent materiella faktorerna som enda drivkraft, att jag hemfaller åt ekonomisk reduktionism. För att komma till den slutsatsen måste man nog läsa min bok som fan läser Bibeln. De övertolkar vissa omdömen och undertolkar andra och de skiljer ej klart på vad som är mitt analysinstrument och min tes.

När jag i det sammanfattande kapitlet på sidan 311 säger, att om den egentliga grunden för de kommunistiska framgångarna i Göteborg var en radikal lönepolitik, så skall man inte bortse från den politiska liturgins betydelse som en tolkningsram och som en inspirationskälla till handling, så är det en central tes, som skall läsas just som den står, och inte, som recensenterna gör, reduceras till "det mest positiva" jag har att säga om politikens och idéernas roll. På andra ställen understryker jag idéernas roll för plåtslagarnas kraftutveckling på sekelskiftets Lindholmen under Sven Hernqvist och för kullagerarbetarna under Hugo Pettersson i slutet av och efter första världskriget. För fraktionsstridernas Hisingen har jag betonat det politiska symbolspråkets sammankittande betydelse.

I grunden är naturligtvis facklig/ekonomisk och politisk/ideologisk olika sidor av samma sak, nämligen den subjektiva upplevelsen och tolkningen av mer objektiva faktorer i den omgivande verkligheten. Föreställningen om den rena materien som grund för mänskligt handlande är inte mer sann än den om den rena idén. När jag gör en uppdelning mellan fackligt och politiskt är det ett metodiskt grepp, ett instrument för att möjliggöra en analys av *innehållet* i den radikala språkdräkten. Uppdelningen är analytiskt betingad, instrumentellt

bestämd av frågeställningen. Samma metodiskt och analytiskt betingade urskiljning av ekonomiska och politiska faktorer har jag för övrigt med framgång använt i min dissertation på ett helt annat område, de nordiska frihandelsförhandlingarnas 1950-tal (*Nordic Industry and Nordic Economic Cooperation*. A&W International, Sthlm 1978). Jag skall exemplifiera mitt resonemang:

Ytterst få historiskt allmänbildade torde i dag anse att trettioåriga kriget var ett rent religionskrig eller att medeltidens korstågsriddare enbart drevs av en kamp för Himlen. Den något så när politiskt bevandrade inser att dagens irländska problem är något mer än bara en kamp om katolska och protestantiska idéer och att kyrkans ställning i Polen uttrycker något mer än bara en stark religiositet. Om man bara skulle se på det politiska språkets yttre hölje uppstode lätt sådana felsyner. Om man, utan att förneka detta höljes betydelse, tränger bakom budskapets yttre fasader av ideologisk retorik blir synen mer nyanserad.

Att göra så, och det är så jag har gjort i min varvsarbetarstudie, innebär nu ingalunda ett hävdande att bara de ekonomiska faktorerna skulle vara drivkrafterna. Den katolska kyrkan och dess idéer spelar uppenbarligen en viktig roll för kampen mot förtryck i såväl Polen som på Irland lika väl som de protestantiska idealen på Nordirland för att vidmakthålla gällande maktstrukturer. På samma sätt gav radikala samhällsmodeller i den ryska revolutionens spår handlingsmönster för 1920-talets varvsarbetare på Hisingen liksom tankar om välgörenhet och filantropi stimulerade dess varvschefer några årtionden tidigare.

Max Weber menar i sitt kontroversiella arbete om kapitalismen att *både* idén ("spirit") *och* den materiella substansen fordrades för uppkomsten av den rationellt kalkylerande kapitalismen (*The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. London 1930 sid 17–22). Utan försök till äreräddning av hans arbete vill jag hävda att han träffat något väsentligt: idéernas roll som tolkningsram och som inspirationskälla, inte som blinda reflexer av en ekonomisk struktur utan i ständig växelverkan med denna struktur.

Olika arbetsgivarstrategier och olika industriella utvecklingsmönster, resulterande i olikartade sammansättningar av arbetarklassen, betydde att den sociala protesten i Malmö kunde integreras (vilket ej uteslöt konflikt i sak), medan den i Göteborg bröt sig ur. Därvid har jag i min studie betonat att inspirationen från den ryska revolutionen och den allmänna samhällsradikalismen i första världskrigets slutskede är svåra att överskatta.

Genom agitation gavs tolkningsramar för de många nya arbetarna i Göteborg, tolkningsramar för en verklighet som var annorlunda än i Malmö. Arbetarnas erfarenheter var inte desamma i de två varvsstäderna. De över tid ackumulerade skiljaktiga erfarenheterna kläddes i olika politiska språkdräkter. Två politiska traditioner uppstod. De hade länge en sorts självgenererande och självuppfyllande betydelse i de två städernas politiska kultur. Inget vore mig mer främmande än att hävda att de så sett skulle sakna egentlig betydelse. Efter författandet av varvsarbetarboken har jag prövat min metod för Malmö och Göteborg på de båda tyska varvsstäderna Kiel och Bremen, vilka också uppvisar motsvarande exempel på olika politiska traditioner, och kommit till samma resultat (*Die Arbeiterbewegung in Kiel und Bremen. Bedingungen für das Entstehen*

von verschiedenen politischen Traditionen. Aufsatz für Arbeitstagung des Arbeitskreises für Wirtschafts- und Sozialgeschichte Schleswig-Holsteins in Malente 2.-4 März 1984).

Vilket som betytt mest vid uppkomsten av sådana traditioner, idéerna som drivkraft för politisk handling eller den ekonomiska situationen, de materiella faktorerna eller den subjektiva uppfattningen av dem, är naturligtvis en omöjlig fråga eftersom båda sakerna varit delar av samma verklighet. Den ekonomiska situationen var i sig ej nog för att skapa rörelse utan också en subjektiv uppfattning av den måste till, förmedlad genom agitation och ledning, som i sin tur behöver idéer för att tolka och inspirera.

Uppdelningen ekonomiskt-politiskt är så sett ett metodiskt konstgrepp för att komma åt det som skett i det som synes ha skett. Därigenom har jag kunnat visa att kommunisterna på varven i Göteborg ingalunda var beredda till revolutionär handling trots ett politiskt språk med sådana ambitioner. Det fanns lika lite eller lika mycket samhällsomstörtande innehåll i den kommunistiska politiken på Hisingen som det fanns religiositet i Gustaf II Adolfs eller korstågsriddarnas kamp för "den sanna läran". Att hävda att det i det senare fallet ej var en strid om idéer utan om mer grundläggande maktfaktorer är i dag närmast en självklarhet. Det borde efter min empiriskt grundade studie vara det också i det förra fallet. Men återigen, det innebär inte att idéerna varit utan betydelse. De har spelat en roll som tolkningsram och som inspirationskälla och så sett har de utgjort en drivkraft som genererat rörelse.

Som Fleming och Kjellberg skriver: kommunisternas politiska linje har i mitt perspektiv inte haft någon självständig attraktion bland varvsarbetarna i Göteborg. Exakt. Endast *i förbindelse med* utvecklingen på stapelbäddar och verkstadsgolv har den betydelse. Just därför är det motiverat att hävda att radikalismen var en facklig kamp, ehuru i politisk språkdräkt. Och hur den dräkten såg ut bestämdes i hög grad av lokala faktorer, särskilt då arbetsgivarna, och var inget som kan härledas ur en viss teori som prognosticerar samma politiska uppträdande för en hel arbetarklass.

Weber betonade betydelsen för sociala grupper av att inspireras av känslan av en gemensam identitet. Sambandet mellan sådana ideologiska faktorer och mer materiella är därvid inte enkelriktat utan kännetecknas av växelverkan och komplexitet. Idéerna är både närvarande och avgörande och en drivkraft liksom ekonomiska och materiella faktorer. Detta resonemang har jag utvecklat i en uppsats i *Scandinavian Journal of History* vol 8 no 4 1983 ("Workers' Radicalism in Theory and Practice. A Study of the Shipyard Workers and Industrial Development in Gothenburg, Malmö and Bremen").

Nu ser Fleming och Kjellberg den vikt jag ger de ideologiska/politiska faktorerna (politiska i meningen maktkampen i ideologisk språkdräkt) vid tiden efter 1917, men hävdar att de sedan försvinner i hanteringen.

Det försvinnandet är nu skenbart och betingat av min problemformulering. Uppkomsten av de politiska traditionerna har därvid varit det vägledande valet medan jag, när traditionerna väl uppstått, ansett det mindre intressant att i detalj undersöka desamma mer eller mindre deskriptivt för de långa perioder de fungerade som självuppfyllande profetior. Den för mig relevanta frågan har varit

hur de politiska traditionerna uppstod och varför den i Göteborg ej längre fungerade när spänningen till slut blev för stor mellan stalinistiska tolkningsramar och den verklighet dessa ramar varit satta att tolka. Brytpunkterna i utvecklingen har med mitt historiska perspektiv varit de intressanta (sidan 319). För tiden av självuppfyllelse däremellan har de politiska faktorerna så sett varit av mindre omedelbart intresse, vilket ingalunda innebär hävdandet att de varit betydelselösa, bara att jag som historiker mer intresserat mig för brytpunkterna i utvecklingen, de tider då spänningar uppstått mellan varvsarbetarnas uppfattning av den materiella verkligheten och gällande politisk-ideologiska tolkningsramar för samma verklighet, alltifrån Sven Hernqvists plåtslagare på 1890-talets Hisingen och Hugo Petterssons unga tempoarbetare i 1910-talets sjudande industristad till den stalinistiska retoriken på varven i Göteborg när den socialdemokratiska välfärdsstaten blommade som bäst. Mellan brytpunkterna utsattes tillfälligtvis modellen för spänningar som i t ex Finlandsfrågan. Då blev följdriktigt de politiska faktorerna åter av mer omedelbart intresse för studien.

Det patriarkaliska systemet på Hisingen före 1914 har jag utförligt diskuterat. Dess sammanhållande myt förnekade förekomsten av skiljaktiga sociala intressen. Den myten kunde ej delas av de många nya arbetare som strömmade in i 1910-talets Göteborg. Myten ersattes av en politisk tradition i en radikal språkdräkt. Efter att ha fungerat som en frigörande kraft förvandlades den traditionens idéer till en ny myt som varade till 1960-talet. Den traditionen och den myten hade sammanhållande och inspirerande verkan tills gapet blev för stort mellan de stalinistiska politisk-ideologiska abstraktionerna och de materiella realiteterna i form av den socialdemokratiska välfärdsstatens utbyggnad.

Den slutsatsen kan jämföras med Horkheimers och Adornos definition av det historiska förnuftet i deras *Dialektik der Aufklärung* som en dialektik vars ursprung är negeringen av en myt och vars slutpunkt är negeringens omvandling i en ny myt. En sådan definition är långt från Marx' beskrivning av historien som det ständiga framsteget i klasskampens form.

Av det sagda framgår att jag definitivt inte vill polemisera mot Flemings och Kjellbergs uppfattning att de politiska och ideologiska faktorerna är lika betydelsefulla som de ekonomiska. Min invändning gäller deras övertolkning av min analys där jag operativt använder begreppen politiskt-ideologiskt och fackligt-ekonomiskt för att komma åt vad som dolt sig under den retoriska språkdräkten.

Den politiska kampen får i mitt perspektiv inget *självständigt* värde, hävdar de. Nej, lika lite som religionskampen för maktstriden i dagens Irland eller Polen. Den svävar inte fritt i luften. Men det innebär nu inte att den skulle sakna betydelse. Tvärtom har den en oerhörd betydelse för att samla anhängarna och generera rörelse, för deras intellektuella projiceringar av sina vardagliga erfarenheter (jfr Webers *Kollektivgebilde*). I en tid som dagens av ideologisk desorientering och omprövning av etablerade värdemönster märker man mer än någonsin betydelsen av just idéer och visioner för att utveckla handling och dynamik. Nietzsche pekade så riktigt på problemen i det värdenihilistiska lejonets tidsålder. Alla katter var inte grå, vilket recensenterna synes tro att jag menar.

Därför värjer jag mig emfatiskt mot deras antydan att jag skulle omfatta en vanlig kommunistisk syn på socialdemokratins politik såsom något som saknar

förankring hos arbetarna. Jag har i min bok understrukit den reformistiska traditionens betydelse i Malmö och jag har entydigt avvisat arbetararistokratitesen och andra reliker. Jag understryker i boken att i Malmö just den socialdemokratiska politiken verkligen hade ett starkt stöd hos arbetarna och vad gäller Göteborg understryker jag att radikalismen ingalunda innebar att en ny arbetarklass likt en fågel Phoenix trädde ur askan. Fraktionsstridernas Göteborg innebar att minst lika mycket energi lades på intern kamp inom arbetarklassen som på kampen mot arbetsgivarna. Det dualistiska konfliktmönster som fanns i Malmö motsvarades i Göteborg av en strid i ett triangulärt kraftfält. Den kommunistiska traditionen hade så sett inte så mycket större stöd bland arbetarna än den socialdemokratiska. Stora delar av varvsarbetarna vände sig trots den kommunistiska styrkepositionen hela tiden bort från den kommunistiska politiken.

Genom att ej klart urskilja mitt analysinstrument från mitt resultat har Fleming och Kjellberg kommit att skjuta på ett mål som inte finns.

Bo Stråth

Replik

I förra numret av *Arkiv* recenserade vi Bo Stråths infallsrika studie *Varvsarbetare i två varvsstäder* under rubriken "Facklig radikalism i Göteborg och Malmö". I en replik tillbakavisar Stråth den kritik vi riktar mot honom för att under framför allt efterkrigstiden undervärdera de politiska faktorerna som betingelse för facklig radikalism.

Som det framgår av Stråths formuleringar menar han att det inte är någon grundläggande skillnad mellan honom och oss i synen på politikens roll i förhållande till den fackliga kampen. Han menar inte själv att han undervärderat de politiska förhållandena för att förklara radikalismens livskraft efter andra världskriget. Han har bara inte behandlat dem så utförligt som i brytningsskedet under och efter första världskriget. Vi vill upprepa vårt omdöme att Stråths imponerande studie i många avseenden är utmärkt, men när det gäller politikens roll under efterkrigstiden går meningarna isär.

Vi tror att det döljer sig olika begrepp för vad politik är bakom oenigheten. Stråths politikbegrepp refererar mest till åskådningsplanet, idévärlden. Det lyser tydligt igenom även i repliken, där han talar om den politiska liturgin, det politiska symbolspråket, det politiska språkets yttre hölje, budskapets yttre fasader av ideologisk retorik osv. Då Stråth ställer paret ideologiskt-politiskt mot paret fackligt-ekonomiskt sammanfaller det med hans distinktion mellan å ena sidan subjektiv upplevelse (tolkning) och å den andra objektiva faktorer (omgivande verklighet, det materiella). I och med att politiken nästan enbart ses som en tolkningsram och inspirationskälla likställs politik och ideologi med varandra. Schematiskt kan Stråths analyssätt tecknas som i nedanstående figur (i huvudsak utifrån Stråths formuleringar i repliken):

POLITISKT-IDEOLOGISKT:	FACKLIGT-EKONOMISKT:
politik = ideologi = idéer idéer = tolkningsram, inspirationskälla idéer = ofta myt, liturgi, retorik	verklighet = ekonomisk struktur ekonomisk struktur = det objektiva och materiella = = grundläggande maktfaktorer

Vi menar att Stråth gör sig skyldig till dubbel reduktionism. För det första genom att reducera politik till ideologi. Därigenom - och genom att ideologin ofta uppträder som myt - ligger det nära till hands att lokalisera "verkligheten" och det objektivt-materiella till ekonomin (ekonomisk reduktionism).

Enligt vårt synsätt har ideologi och politik inte bara att göra med hur idéers genomslagskraft varierar allt efter i hur pass stor utsträckning de blivit myter (föråldrade tolkningsramar). Vi menar att det politiskt-ideologiska omfattar mycket mer än idéer, bl a så i vardagslivet påtagliga ting som rättssystem, stat och politiskt allians- och motsättningsmönster. Politik handlar mer om maktförhållandena i samhället än om idéer; det hindrar inte att idéer och idéströmningar är av betydelse för maktförhållandena. Precis som om en ekonomisk struktur kan man också tala om en juridisk-politisk och en ideologisk. Till den juridisk-politiska strukturen hör statsapparaten, som vi anser lika "materiell" som det ekonomiska livet. Den politiska makten kan sägas vara materiellt förankrad i staten och i olika organisationer; de utgör "apparater" med bestämda strukturer, genomsyrade av bestämda intressen och underkastade bestämda styrkeförhållanden.

Helt förbigår dock inte Stråth politiken i denna mer vida mening, men även då står det ideologiska skeendet (tolkningsramarnas öde) i centrum. Ett viktigt argument är nämligen att den socialdemokratiska välfärdsstaten under efterkrigstiden bidrog till att förpassa den kommunistiska föreställningsvärlden till mytstadiet, som följd av att höjd levnadsstandard visade sig möjlig även under socialdemokratiska fackliga och politiska förtecken.

Vad vi framför allt saknar hos Stråths politikbegrepp är den roll som styrkeförhållandena mellan arbete och kapital spelar och då inte minst de internationella politiska konjunkturväxlingarnas inflytande på möjligheterna att bedriva en radikal facklig politik. Som exempel kan nämnas vänsterns uppsving i många länder mot andra världskrigets slut och strax därefter i kölvattnet av avspänningen USA - Sovjet och Sovjetarméns segrar över Nazityskland, därefter kalla kriget-perioden, som mot 60-talets slut avlöstes av en ny offensivperiod från arbetarrörelsens sida. Stråths undersökning berör visserligen endast Sverige, men vi vill ändå påminna om att i de länder där fackligt aktiva kommunister fick de allra största svårigheterna - som Frankrike, Italien och USA - berodde det inte

alls på uppbygget av en välfärdsstat, utan var en följd av kalla kriget-konjunkturen. I Sverige har för vänstern och arbetarrörelsen negativa politiska konjunkturer inte haft samma genomslagskraft som i dessa länder; det beror i hög grad på att arbetarrörelsen här haft en helt annan styrka. Även motsättningarna inom fackföreningsrörelsen har varit mindre, vilket kanske utgör en del av förklaringen till att uppslutningen bakom kommunisterna på två av de tre göteborgsvarven ej minskade nämnvärt under 1950-talet.

Men även i Sverige gjorde den förändrade politiska konjunkturen sig gällande. Arbetarrörelsen tvangs backa inför det s k planhushållningsmotståndet och Erlander proklamerade i anti-kommunismens tecken fackföreningarna som ett "slagfält mot kommunismen". Kravet på företagsdemokrati följdes aldrig upp med nya framstötar efter 1946 års avtal. Överhuvudtaget inrättade sig fackföreningsrörelsen efter ekonomisk tillväxt på privatkapitalistiska premisser. I ett sådant läge är det troligt att den nya, mer opolitiska ungdomsgeneration som strömmade till göteborgsvarven innebar en fara för att kommunisternas starka ställning skulle undermineras. Tvärtemot Stråth menar vi att den norske historikern Edvard Bulls tes från 1900-talets början om att en kraftig nyrekrytering av arbetare främjar en radikalisering, under 1950-talet verkade i motsatt riktning.

Stråth behandlar de svårigheter som drabbade kommunisterna till följd av socialdemokraternas på det hela taget framgångsrika löne- och reformpolitik på riksplanet. Vi vill tillägga att den allt mer politiska inriktningen på kommunisternas fackliga arbete bör ha bidragit till att undergräva och så småningom bryta den radikala fackliga traditionen i Göteborg, *i synnerhet* som kommunisterna direkt går in i kalla kriget-kampen och vädjar om stöd för politiska ställningstaganden som inte har särskilt mycket med arbetsplatsernas problem att skaffa. Att mitt under det kalla kriget försöka använda fackföreningarna som "transmissionsband" för kommunistisk politik i största allmänhet kan inte ha fått annat än negativa följder, särskilt som man hade en helt okritisk syn på Sovjet. Mycket av detta berörs av Stråth, men nästan enbart i form av att kommunisternas ideologisk-politiska retorik fjärmar sig allt mer från verkligheten på arbetsplatserna. Vår slutsats är istället att de politiska förhållandena har utövat ett *självständigt* inflytande, som inte kan härledas från den fackligt-ekonomiska verkligheten på stapelbäddar och verkstadsgolv, men som i hög grad fick fackligt-politiska återverkningar på denna nivå. Att bara tala om en växande klyfta mellan kommunistisk politisk liturgi och verkligheten säger inte så mycket; det politiska helhetssammanhanget är nämligen utslagsgivande.

Vid en annan brytpunkt i utvecklingen, nämligen 1910-talet, lyckas Stråth på ett helt annat sätt åskådliggöra den särskilda roll som politiska faktorer kan spela som betingelse för facklig radikalism. Skillnaden var den att då verkade politiken i radikaliserande riktning, dels genom den växande vänsterkritiken mot de göteborgska socialdemokraternas starkt liberala orientering, dels genom den "vänstervridning" som skedde då styrkeförhållandena vid första världskrigets slut skiftade till arbetarrörelsens favör under ljudligt ackompanjemang av den ryska revolutionen och det tyska kejsardömets fall. Utan denna politiska utveckling hade det knappast grundlagts någon radikalism på de göteborgska stapelbäddarna och verkstadsgolven, i varje fall inte under 1910-talet.

Den politiska konjunkturen och de politiska förhållandena i övrigt påverkar således graden av fackligt och politiskt engagemang samt den fackliga vänsterns styrka, såväl uppåt som nedåt. Det förefaller som om Stråth, utifrån det faktum att kommunisterna hade svårt att vinna anhängare för sina politiska ställningstaganden under 1950-talet, drar slutsatsen att kommunisternas politik och de politiska motsättningarna inte spelade någon större roll för utvecklingen. Vi menar att kommunisternas politiska isolering och defensiva politiska ställning efterhand blev dem en avgörande black om foten. Det var knappast efterkrigstidens löneökningar (och välfärdspolitik) i sig som fällde utslaget. Om de politiska styrkeförhållandena varit annorlunda, finns det inget som säger att kommunisterna inte kunnat tillgodoräkna sig förtjänsten av de betydande löneökningar som ägde rum på arbetsplatsnivå, i synnerhet som det fanns en lång kommunistisk facklig tradition vid göteborgsvarven och socialdemokraternas solidariska lönepolitik i första hand gynnade andra arbetargrupper än varvsarbetarna.

Daniel Fleming & Anders Kjellberg

Arkiv

FÖR STUDIER I ARBETARRÖRELSENS HISTORIA · NR 29–30

Kerstin Norlander
Kön, arbetsdelning och facklig politik

Peter Fuller & Peter Wollen
Jesus i historien och historien om Jesus

Dokument
Svensk militär reser

Debatt
Den svenska arbetarradikalismen
– har den funnits?